

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของ
ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต
The Relationship Between Transformational Leadership and Academic
Administration of School Administrators Under the Phuket Primary
Educational Service Area Office.

ริดวาน สะอิ

Ridduwan said

อริสรา บุญรัตน์

Arisra Boonrat

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

Hatyai University

E-mail: ridduwan.sae029@hu.ac.th

Received: 6 April 2025; Revised: 18 December 2025; Accepted: 19 December 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต 2) ศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต จำนวน 275 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสอบถามแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ มีค่าความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ระหว่าง 0.67-1.00 และค่าความเชื่อมั่นด้านภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาเท่ากับ 0.90 และด้านการบริหารวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเท่ากับ 0.92 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนี้ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ตามลำดับ 2) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ดังนี้ ด้านการพัฒนา และใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตามลำดับ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์เชิงบวก ระดับ ค ่อน ข ้าง สูง อย ่าง มี น ัย ส ำ ค ัญ ท ำ ง ส ติ ท ิ ที่ ระ บ ด้ .0 1 (r= .679)

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง, ผู้บริหารสถานศึกษา, การบริหารงานวิชาการ

Abstract

The purposes of this research were to study: 1) Transformational leadership of school administrators, 2) Academic administration in schools and 3) The relationship between transformational leadership and school administrators' academic administration in schools under the Phuket Primary Educational Service Area Office. The sample consisted of 275 schoolteachers under the Phuket Primary Educational Service Area Office. The research instrument was a 5 rating scale questionnaire with validity ranging from 0.67 to 1.00 and reliability of administrators' transformational leadership was 0.90 and administrators' academic administration was 0.92 Statistical analyses included frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's product moment correlation coefficient.

The findings were as follows: 1) School administrators' transformational leadership was overall rated at high level in orderly by highest to lowest mean were , from highest mean to lowest mean were individualized consideration, intellectual stimulation, idealized influence and inspiration motivation. 2) School administrators' academic administration was rated in each aspect and overall at a high level. In orderly, from highest to lowest mean, were educational media learning, learning outcome assessment, curriculum development, educational supervision, and learning process development. 3) The relationship between strategic leadership and school administrators' academic administration in schools under the Phuket Primary Educational Service Area Office was overall positively correlated at fairly high level, statistically significant at the .01 level ($r = .679$).

Keywords : Transformational Leadership, School Administrators, Academic Administration

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 หมวด 1 มาตรา 6 บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องมุ่งปลูกฝังคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตวิญญาณ สติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในการเรียนการสอนต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง รู้จักการรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ ความเสมอภาค การเคารพกฎหมาย และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติ ส่งเสริมศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของชาติ ภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความสามารถในการประกอบอาชีพ การพึ่งตนเอง กล้าได้กล้าเสีย สร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ การจัดการศึกษาเป็นการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคมในการจัดการศึกษา การพัฒนาวิสัย

และกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การกระจายอำนาจของสถานศึกษา มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาร่วมกับหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นและมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา มีการปรับปรุง วิชาชีพครู บุคลากร และนักการศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อการศึกษาของครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน ท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา ธุรกิจ และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2561)

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจะมีพฤติกรรมที่สำคัญอย่างมากต่อการปรับเปลี่ยนขั้นตอนและกระบวนการทำงานเพื่อให้บรรลุประสิทธิผลก่อให้เกิดความสำเร็จในการทำงาน ผู้บริหารจะทำการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรและระบบการบริหารเพื่อเน้นและสร้างค่านิยมและวัตถุประสงค์หลักขององค์กร ผู้นำนั้นคือ บุคคลที่มีความสามารถในการบังคับบัญชาบุคคลอื่นโดยได้รับการยอมรับ และยกย่องจากบุคคลอื่นเป็นผู้ทำให้บุคคลอื่นไว้วางใจ และให้ความร่วมมือ ความเป็นผู้นำเป็นผู้มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวก หรือสั่งการบังคับบัญชาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) จึงประกอบไปด้วย 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence) ผู้นำจะต้องมีวิสัยทัศน์ และเป็นผู้นำที่มีศีลธรรมและจริยธรรมสูง 2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) การที่ผู้นำจะประพฤติในทางที่จะจงใจให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้ตามโดยการสร้างแรงจูงใจภายใน การให้ความหมายและท้าทายในเรื่องงานของผู้ตาม ผู้นำจะกระตุ้นจิตวิญญาณของทีม ให้มีชีวิตชีวา มีการแสดงออกซึ่งความกระตือรือร้น โดยการสร้างเจตคติที่ดีและการคิดในแง่บวก 3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) การที่ผู้นำมีการกระตุ้นผู้ตามให้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงานทำให้ผู้ตามมีความต้องการหาแนวทางใหม่ๆ มาแก้ปัญหาในหน่วยงาน เพื่อหาข้อสรุปใหม่ที่ดีกว่าเดิม เพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่และสร้างสรรค์ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) ผู้นำจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลในฐานะเป็นผู้ทำให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคล และทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่ามีความสำคัญ ผู้นำจะเป็นโค้ช (Coach) และเป็นที่ปรึกษา (Advisor) ของผู้ตามแต่ละคนเพื่อการพัฒนาผู้ตาม (Bass and Avolio, 1994)

การบริหารงานวิชาการเป็นภารกิจหลักมีความสำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษา ในสถานศึกษาแต่ละแห่งงานวิชาการเป็นส่วนสำคัญในการบริหาร และการบริหารงานวิชาการยังเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงคุณภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียนนั้น ๆ งานวิชาการนั้นเน้นการทำงานเป็นทีม ในการทำงานเป็นทีมจะส่งผลให้งานสำเร็จและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารงาน งานวิชาการให้สัมฤทธิ์ผลความสำเร็จของงานและมีส่วนสัมพันธ์กับความสามารถของผู้บริหารหรือผู้นำ ซึ่งผู้บริหารต้องทุ่มเทให้การบริหารให้มาก ตลอดจนสนับสนุนส่งเสริมให้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ (สถาบันพัฒนาความก้าวหน้า, 2553) ผู้บริหารและคณะครูต้องมีความพร้อมต่อการเรียนการสอน และพัฒนาเสริมสร้างความสามารถในการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ตามแนวคิดหลักสูตรฐานสมรรถนะ การอบรมการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนการปฏิบัติงาน จำนวน 6 หลักสูตร และมีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก และการปรับเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยการความสะอาดในการจัดการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมให้ครูมีความสามารถในการออกแบบแนวทางการวัดผลเก็บคะแนนระหว่างเรียนและการทดสอบ

ปลายปี (ปริยาพร วงศ์บุตรโรจน์, 2546)

การบริหารงานวิชาการ เป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จากองค์ประกอบการบริหารงานวิชาการตามแนวทางของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 12 ด้าน โดยจากการวิเคราะห์การบริหารวิชาการที่ได้จากนักวิชาการหลาย ๆ ท่าน พบว่า การบริหารวิชาการที่สถานศึกษาดำเนินการอยู่ที่สำคัญประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้

จากผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐานในปีการศึกษา 2566 ที่ผ่านมาของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ตนั้น พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนมีผลคะแนนเฉลี่ยที่ลดลง เป็นตัวชี้วัดให้เห็นคุณภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต โดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการ ที่ยังไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เนื่องจากผลการทดสอบค่อนข้างต่ำ และควรปรับปรุง ซึ่งภาระงานการปรับปรุงคุณภาพผู้เรียน เป็นหน้าที่หลักของหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ระดับกระทรวง เขตพื้นที่การศึกษา รวมถึงสถานศึกษา ที่จะต้องดำเนินการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารวิชาการ เพราะงานวิชาการถือเป็นหัวใจหลักของการบริหารสถานศึกษาและเป็นงานที่สำคัญมากที่สุดในโรงเรียนที่บุคลากรทุกคน ที่มีส่วนร่วมโดยผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสนใจในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ตามมาตรฐานการศึกษาและส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพสูงสุดซึ่งสอดคล้องกับฐานันท์ กัญญา และพรทิพย์ สุริยาชัยวัฒน์ (2558) ได้กล่าวว่าการบริหารงานวิชาการถือว่าเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายของการศึกษา คือมีคุณภาพที่พึงประสงค์ ตามเป้าหมายของผู้บริหารสถานศึกษาคณะครูผู้ปกครองและชุมชนโดยมุ่งเน้นการสร้างความเป็นเลิศทาง วิชาการเป็นสิ่งสำคัญที่สุดจะต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาที่ดีทุกฝ่าย ต้องร่วมกันบริหารจัดการทั้งผู้บริหารสถานศึกษา ครู และผู้เรียน จึงจะสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณภาพเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาได้ดี

จากความเป็นมาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะครูผู้สอนในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต จึงมีความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องในการบริหารสถานศึกษา สามารถนำข้อมูลไปประยุกต์ใช้ในการวางแผนพัฒนาส่งเสริม ปรับปรุงภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา และพัฒนาคุณภาพการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ทั้งยังเป็นแนวทางของผู้บริหารในการจัดการศึกษาเพื่อส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนและการจัดการศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต

2) เพื่อศึกษาระดับการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็

3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ จำนวน 883 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2567)

การกำหนดขนาดตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ จำนวน 275 คน โดยมีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการใช้สูตรของทอโรยามาเน่ (ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2548, น.45-46) และสุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามขนาดสถานศึกษา เป็นครูผู้สอนสังกัดสถานศึกษาขนาดใหญ่และใหญ่พิเศษ จำนวน 121 คน สถานศึกษาขนาดกลางจำนวน 141 คน และสถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 13 คน รวม 275 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ ใน 4 ด้าน และแบบสอบถามการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ 4 ด้าน โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา อายุงาน ขนาดของสถานศึกษา มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Checklist) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ ตามการรับรู้ของครูผู้สอนใน 4 ด้าน คือ 1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence: II) 2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation: IM) 3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation: IS) และ 4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration: IC) โดยลักษณะเป็นแบบสอบถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert) ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ตามการรับรู้ของครูผู้สอนใน 5 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาหลักสูตร 2) ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) ด้านการนิเทศการสอน 4) ด้านการพัฒนาและการใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา และ 5) ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ โดยลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับของลิเคิร์ต (Likert)

การสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสาร ตำรา หลักการแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบริหารงานวิชาการ เพื่อนำข้อมูลมากำหนดขอบเขตในการสร้างเครื่องมือ
- 2) นำข้อมูลที่ศึกษามากำหนดกรอบแนวคิดของการศึกษาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี
- 3) สร้างแบบสอบถามตามกรอบแนวคิดของการศึกษาแล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และดำเนินการแก้ไขตามแนวทางที่ถูกต้อง
- 4) นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบแก้ไขและปรับปรุงจากอาจารย์ที่ปรึกษาให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พิจารณาความสอดคล้องของข้อความกับวัตถุประสงค์และนิยามศัพท์เฉพาะ ด้วยการหาค่าดัชนีความสอดคล้องโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ค่า IOC (Index of Item Objective Congruence) โดยผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมืออยู่ระหว่าง 0.67 – 1.00
- 5) นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้วไปทดลองใช้ (Try Out) กับสถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และคำนวณหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยพิจารณาโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach) สำหรับแบบสอบถามงานวิจัยครั้งนี้ โดยมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เท่ากับ 0.90 และการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเท่ากับ 0.92
- 6) ปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์แล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษา
- 7) จัดทำเครื่องมือฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำเครื่องมือไปเก็บข้อมูลจากสถานศึกษาของกลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) ขอนหนังสือเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามจากคณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2) นำหนังสือจากผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เพื่อขอความร่วมมือไปยังผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี ในการขอความร่วมมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
- 3) ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลและติดตามแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างด้วยตนเอง และแบบออนไลน์โดยการใช้ Google form
- 4) เมื่อได้รับแบบสอบถามคืน ผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม เพื่อนำไปดำเนินการวิเคราะห์ทางสถิติและสรุปผลตามขั้นตอน ของการวิจัยต่อไป

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่

1.1) ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา โดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

1.2) หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค

(Cronbach's Alpha Coefficient)

2) สถิติพื้นฐาน (Descriptive Statistic) ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3) สถิติอ้างอิง (Inferential Statistics) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา	\bar{X}	SD	แปลผล
ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์	4.55	0.35	มากที่สุด
ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ	4.47	0.26	มาก
ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล	4.67	0.23	มากที่สุด
ด้านการกระตุ้นทางปัญญา	4.63	0.31	มากที่สุด
ภาพรวม	4.60	0.28	มากที่สุด

จากตารางที่ 1 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนี้ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ตามลำดับ

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ดังนี้ ด้านการพัฒนา และใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตามลำดับ

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ โดยภาพรวม มีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = .679$)

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนี้ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจก ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของพินิตา คุณพล และธารินทร์ รสานนท์ (2565) ได้ศึกษาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาสหวิทยาเขตเบญจศิริ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก

ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ มีการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ดังนี้ ด้านการพัฒนา และใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตามลำดับ ผลการศึกษานี้อาจเนื่องมาจากผู้บริหารสถานศึกษามีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรของสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดทำ และพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนการสอนโดยเน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงจากแหล่งเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีกระบวนการส่งเสริมและพัฒนากิจกรรมงานเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล และเทคนิควิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2553) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นการดำเนินการด้านกระบวนการเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมของโรงเรียนอย่างเป็นระบบในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวกับหลักสูตร โดยการส่งเสริมสนับสนุนงานการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน งานการใช้วิธีการสอนและการใช้สื่อการเรียนการสอน งานการวัดผลการเรียนการสอน และการนิเทศการสอน ปรับปรุงให้เกิดการพัฒนาการเรียนการสอนจนเกิดผลดีและมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ภูริตา เพื่อวิทยา (2561) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 ผลการวิจัย โดยภาพรวมและรายด้านมีความสัมพันธ์ในทางบวก อยู่ในระดับสูง

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ สามารถสรุปองค์ความรู้ใหม่ ได้ดังนี้

- 1) มีการคำนึงถึงความเป็นปัจเจกและการกระตุ้นทางปัญญา

1610 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ท

- 2) มีการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และด้านการสร้างแรงบันดาลใจ
- 3) มีการพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา
- 4) มีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตร
- 5) มีการนิเทศการศึกษา และด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

สรุป

จากการวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ท สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ท มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปค่าเฉลี่ยต่ำสุด ดังนี้ ด้านการคำนึงถึงความเป็นปัจเจก ด้านการกระตุ้นทางปัญญา ด้านการมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ และด้านการสร้างแรงบันดาลใจ ตามลำดับ

ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ท มีการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ดังนี้ ด้านการพัฒนา และใช้สื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนิเทศการศึกษา และด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ตามลำดับ

ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ท โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1) จากการศึกษพบว่า ระดับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ท ด้านการสร้างแรงบันดาลใจ มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการผู้บริหารสถานศึกษาให้ความสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ในสถานศึกษาเกิดความรักใคร่ สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันส่งผลให้ บุคลากรในสถานศึกษาอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวและเป็นกัลยาณมิตร มีการยกย่องชมเชยและแสดงความยินดีภายในสถานศึกษา นอกจากนี้ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนและใช้ทักษะ และความชำนาญในงานจนเป็นที่ยอมรับนับถือของบุคลากรในสถานศึกษา อีกทั้งการพัฒนาศักยภาพ ของตนเองและนำมาใช้อย่างเต็มที่ เชื่อมั่นในความสามารถของตนและมีความมุ่งมั่นในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง มีอิสระในการกำหนดกระบวนการต่าง ๆ ในการพัฒนาสถานศึกษา

1.2) จากการศึกษพบว่า ระดับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น ๆ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริม สนับสนุนให้มีพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษา ทั้งด้านการจัดการเรียนการสอนของครู ด้านการบริหารจัดการ ด้านการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และด้านบริบท สิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้และชุมชน รวมถึงการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

1.3) จากการศึกษาค้นคว้าความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาใน 4 ด้านกับการบริหารงานวิชาการมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับค่อนข้างสูงถึงสูง แสดงให้เห็นว่าเมื่อภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจะส่งผลทำให้การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาเพิ่มขึ้นเช่นกัน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อประสิทธิภาพของการพัฒนาสถานศึกษาต่อไป

2) ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1) ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเกี่ยวกับภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่มีความแตกต่าง หลากหลาย สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปรับปรุง และพัฒนา ด้านการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2) ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มตัวอย่างในบริบทที่แตกต่างกัน เช่น ระดับการศึกษา (ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา) หรือพื้นที่ที่มีบริบททางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน เพื่อศึกษาว่าภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีผลกระทบต่อการบริหารงานวิชาการในลักษณะที่แตกต่างกันอย่างไร และสามารถนำไปปรับใช้ในบริบทที่หลากหลายได้อย่างเหมาะสม

2.3) ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านระบบประกันคุณภาพการศึกษา หรือเกี่ยวกับประสิทธิผลของการจัดการศึกษาหรือสมรรถนะการปฏิบัติงานของข้าราชการครู เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นองค์ความรู้ในการพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี. (2566). ข้อมูลนักเรียน สพป. สุราษฎร์ธานี ปีการศึกษา 2566.

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). แนวทางการกระจายอำนาจบริหารและการจัดการศึกษาให้คณะกรรมการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาตามกฎกระทรวงกำหนดหลักเกณฑ์ และวิธีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

ฐาปนันท์ กัญญาและพรทิพย์ สุริยาชัยวัฒน์. (2558). “การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สุพรรณบุรี เขต 3”. วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 10(2), 101-110.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2548). การวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS. กรุงเทพมหานคร: ปิสนิเนสอาร์ แอนด์ดี.

บุญชม ศรีสะอาด. (2553). การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

1612 ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาภูเก็ต

- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พนิดา คุณพล และ ธารินทร์ รसानนท์. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษากับการปฏิบัติงานวิชาการของครูผู้สอน ในสหวิทยาเขตเบญจสิริสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2. สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- ภูริตา เพ็ญวิทยา. (2561). ความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการบริหารงานวิชาการของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 2 วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- สุทธาทิพย์ หาญเมือง. (2563). แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเทศบาล สังกัดเทศบาลนครแม่สอด อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- Bass, B.M. and Avolio, B.J. (1990) Developing Trans-formational Leadership: 1992 and Beyond. *Journal of European Industrial Training*. 14(5), 21-27.